

μένον, πῶς ἔσται ἄπειρον σῶμα τὸ ἐπιπέδῳ ὀριζόμενον; Καὶ αὐθις· εἰ
 ὁ ἀριθμὸς οὐ χωρίζεται τῶν μετεχόντων, ἀλλ' ἐν αὐτοῖς θεωρεῖται ἐνεργεί-
 ας ὢν, ἀριθμητὸς ἐστι· τὸ δὲ ἀριθμητὸν, πεπερασμένον, οὐκ ἄπειρον.
 Καὶ φυσικῶς δὲ δείκνυσι μὴ εἶναι σῶμα ἄπειρον· ἢ γὰρ σύνθετον ἔσται,
 ἢ ἀπλοῦν. Εἰ μὲν οὖν σύνθετον, ἢ ἐξ ἀπείρων σύγκειται, ἢ πεπερασ-
 μένων· καὶ εἰ μὲν ἐκ πεπερασμένων, καὶ αὐτὸ τοιοῦτον ἔσται· εἰ δὲ ἐξ
 ἀπείρων, ἢ πάντα τὰ συντιθέμενα ἄπειρα ἔσται· ἀδύνατον δὲ πλείω ἄπειρα
 ὑφ' ἐνὶ περιέχεσθαι ἄπειρα· ἢ τίνα τῶν συντιθέμενων ἄπειρα ἔσται, ἢ ἐν
 ἐκ πάντων· καὶ εἰ τοῦτο, τὸ ἄπειρον ἐκεῖνο περιέσται τῶν ἄλλων καὶ
 φθереῖ αὐτά· καὶ τὸ ὕδωρ γὰρ καὶ ὁ αἴρ, εἰ ἄπειρόν τι αὐτῶν εἴη, 10
 φθереῖ τὰ ἄλλα στοιχεῖα πεπερασμένα. Ἀλλὰ μὴν εἰ ἀπλοῦν ὑποτεθείη
 τὸ ἄπειρον σῶμα, τὰ τε ἄλλα σώματα φθереῖ καὶ αὐτὸ οὐκ ἀρχικὸν ἔσται
 ἀπλοῦν ὄν· ἐκ γὰρ τῶν ἐναντίων ἐδείχθη εἶναι τὴν γένεσιν, ἐνὶ δὲ καὶ
 ἀπλῶ πῶς ἂν ἐνυπάρχοι τὰ ἐναντία; Ἔτι δὲ καὶ ἄλλη διαιρέσει τοῦτο
 δείκνυσιν, τὸ μὴ εἶναι σῶμα αἰσθητὸν ἄπειρον, καὶ μάλιστα τῶν ἐν 15
 γενέσει καὶ φθορᾷ καὶ ὑπὸ σελήνην· ἢ γὰρ ἐξ ἀνομοιομερῶν ἢ ὁλότης
 αὐτῶ, ἢ ἐξ ὁμοιομερῶν· κατ' ἄμφω δὲ ὁμοίως ἀδύνατον δείκνυσι, τριῶν
 προϋποτιθεμένων, ὅτι πᾶν αἰσθητὸν σῶμα πέφυκεν εἶναι πῶς ἦτο· ἐν
 τόπῳ, καὶ ὅτι ἐκάστῳ σώματι τόπος ἐστὶν οἰκεῖος, καὶ τῷ πυρὶ ὁ ἄνω,
 καὶ τοῖς ἄλλοις οἱ οἰκεῖοι τόποι, καὶ ὅτι ὁ αὐτὸς ἐστὶ τόπος παντὸς σώ- 20
 ματος, ὅλου τε αὐτοῦ καὶ μορίου αὐτοῦ, οἷον ὅλης τῆς γῆς καὶ μιᾶς
 βόλου ὁ κάτω, καὶ πυρὸς καὶ σπινθήρος ὁ ἄνω. Τούτων ὑποτεθέντων
 ἐπεξέρχεται τῇ προθέσει, ὅτι οὔτε ἐξ ὁμοιομερῶν, οὔτε ἐξ ἀνομοιομερῶν
 δύναται εἶναι σῶμα αἰσθητὸν ἄπειρον· οὐκοῦν οὐδὲ ὅλως εἶναι. Ἐλέγχει
 δὲ καὶ Ἀναξαγόραν ὑποτιθέμενον, τὸ μίγμα τῶν ὁμοιομερειῶν ὄν ἄπειρον, 25
 ἢ ἀνάγκην εἶναι ἐν τόπῳ ὑπάρχειν αὐτὸ διὰ τὸ στηρίζειν ἑαυτὸ | καὶ f. 165 v
 τρόπον τινὰ εἶναι καὶ μένειν ἐν ἑαυτῷ.

Εἶτα δείκνυσιν ὅπως ἀδύνατον λέγειν ἅμα ἄπειρον εἶναι σῶμα καὶ
 τόπον τινὰ εἶναι τοῖς σώμασιν καὶ ἰδιότητα αὐτοῖς ἐνεῖναι κουφότητος, ἢ
 βαρύτητος. Ἡ γὰρ βαρὺ ἔσται, ἢ κουφόν, καὶ ὁπότερον τούτων εἴη, τὸν 30
 οἰκεῖον τῇ ἰδιότητι τόπον ἔξει μόνον, καὶ οὕτως οὐκ ἔσται ἄπειρον· οἱ
 γὰρ δύο τόποι ὁμοῦ ὑπερέξουσιν τοῦ ἀπείρου, εἴπερ ἐν τῷ ἐνὶ μόνῳ τούτων
 ἴσιν. Εἰ δὲ κατὰ μέρη εἰς ἄμφω τοὺς τόπους διασπασθείη, πρῶτον μὲν
 πῶς ἔσται διελεῖν αὐτό; πῶς δὲ καὶ τοῦ ἀπείρου τὸ μὲν ἄνω ἔσται, ἄλλο δὲ
 καὶ κάτω ἢ ἔσχατον, ἢ μέσον; ταῦτα γὰρ πέρατα. Εἶτα καὶ τὸ ἄνω καὶ 35
 κάτω καὶ αἱ λοιπαὶ τοῦ τόπου διαφοραὶ ὠρισμένα εἰσὶν ἐν τῷ παντί,
 οὐδὲ πρὸς ἡμᾶς μόνον εἰσὶ καὶ θέσει· τοῦτο δ' ἀδύνατον προσίκειν τῷ
 ἀπείρῳ. Ἔτι, εἰ πᾶν σῶμα ἐν τόπῳ, ταῦτόν δὲ εἰπεῖν, ὅτι ποῦ, ἢ ἄνω
 ἢ ἑλκονότι, ἢ κάτω, ἢ ὀπουοῦν· τὸ δὲ ποῦ ὠρίσται οὕτω καὶ πεπερασταί,
 ὥστε καὶ οὐδεὶς τόπος ἄπειρος· ἀδύνατον εἶναι διὰ ταῦτα σῶμά τι ἄπειρον. 40

"Ὅτι πρότερον μὲν συστήσας εἶναι τὸ ἄπειρον λόγοις πολλοῖς καὶ
 διαιρέσεσι, νῦν δὲ δείξας μὴ εἶναι τὸ ἄπειρον, ἐπάγει διαιτητοῦ λοιπὸν
 εἶναι χρεῖαν, συμβιβάζοντος δηλονότι τὰ διαλλάττοντα καὶ δεικνύντος πῶς
 οἷόν τε ἐστὶν εἶναι τὸ ἄπειρον, καὶ πῶς μὴ εἶναι ἀληθές ἐστὶν αὐτό.
 6 Φησὶ τοίνυν, ὅτι τὸ εἶναι καὶ ἐντελεχεῖα λέγεται καὶ δυνάμει, κἀντεῦθεν
 ἀληθῆ εἰσι δι' ὧν τε ἐδείκνυτο εἶναι τὸ ἄπειρον· ἐστὶ γὰρ δυνάμει· καὶ
 δι' ὧν ἐδείκνυτο μὴ εἶναι· οὐκ ἐστὶ γὰρ ἐντελεχεῖα τὸ ἄπειρον. Δῆλον
 ὅτι ὁ χρόνος καὶ ἡ τῶν μεγεθῶν διαίρεσις καὶ ἡ τοῦ ἀριθμοῦ αὐξήσις
 καὶ ἡ τῶν ἀνθρώπων γένεσις οὐκ ἔχουσιν ἐντελεχεῖα τὸ ἄπειρον. Ἐπεὶ
 10 δὲ τὸ ἐντελεχεῖα διττόν ἐστιν, ἢ τὸ γινόμενον ἤδη, ὡς ἐκ δυνάμεως προ-
 βεβηκὸς εἰς ἐνέργειαν, αὐτῶ δὲ ἐνεργεία ὡς ἀληθῶς, ὡς τοῦ γίνεσθαι
 πεπαυμένα, ἢ τὸ γεγονός, ὡς ὁ ἀνδριάς, ὅταν γίνηται ἤδη καὶ ὅταν ἀπρη-
 τισμένος καὶ γεγονώς ἦ, ἐστὶ δὲ εἰκότως καὶ τὸ δυνάμει διττόν, ἢ ἐν
 ψιλῇ δυνάμει, ὡς τὸ μήπω ἀρξάμενον ὅλως γίνεσθαι, ἢ ὡς τὸ γινόμενον
 15 καὶ μήπω τετελειωμένον. Τῷ δευτέρῳ τούτῳ τρόπῳ τοῦ δυνάμει δυνα-
 μιῶς ἐστὶν ἐν τοῖς εἰρημένοις τὸ ἄπειρον· ὡσπερ εἶναι, φησὶ, τὰ Ὀλύμ-
 f. 166 πεια λέγονται, ὁ ἀγὼν δηλονότι· καὶ ἡ ἑορτὴ καὶ ἡμέρα, ἐξότου | ἄρχονται
 καὶ ἕως ἂν παύσωνται· οὐκ εἰσὶ δὲ κυρίως ἐν τῷ μεταξύ· τὸ μὲν γὰρ
 αὐτῶν παρήλθε, τὸ δὲ ἐσται, τὸ δὲ ἐνεργεῖται. Οὕτω χρὴ νοεῖσθαι καὶ
 20 ἐπὶ τῶν εἰρημένων τὸ ἄπειρον· διαφόρως μέντοι γε καὶ ἐν αὐτοῖς θεω-
 ρεῖται τὸ ἄπειρον· τοῦ μὲν γὰρ μεγέθους ἐπ' ἄπειρον διαιρουμένου, τὰ
 παρελθόντα τῆς τομῆς ὑπομένει· καὶ λείπεται, ἐπὶ δὲ χρόνου γενέσεως
 οἴχεται καὶ οὐχ ὑπομένει, ἐπὶ δὲ ἀριθμοῦ, ὡς ἐπὶ τῶν Ὀλυμπίων ἐστὶν,
 ἄλλου μετ' ἄλλον γινομένου τοῦ ἀριθμοῦ τῇ προσθέσει. Ἐτι ἡ μὲν διαί-
 25 ρεσις τοῦ μεγέθους δυνάμει ἐστὶν, πεπερασμένου μὲν ὄντος τοῦ ὑπολει-
 μένου, δυνάμει μέντοι διαιρετοῦ· ἢ δὲ προσθεσις τῶν διαιρεμάτων ἐνεργεία
 ἐστὶν· εἰ γὰρ καὶ δύναται αὐξήσιν ἔχειν ἐπ' ἄπειρον διαιρούμενον, ἀλλὰ
 τὸ ἐκ τῶν προστιθεμένων γινόμενον ἐνεργεία ἐστὶν ὡς πεπερασμένον.

Ἐτι· εἰδέναι δεῖ, ὅτι τὸ πᾶν τὸ πεπερασμένον ἀναιρεῖται καὶ δαπα-
 30 νάται καταμετρούμενον ὠρισμένῳ ὅπουσιν μεγέθους, οἷον, λόγου χάριν,
 πήχει· ἢ ἄλλῳ τινὶ μέτρῳ καὶ διαστήματι· ὁμοίως αἰεὶ τεμνόμενον. Εἰ γὰρ
 δεκάπηχυ εἶη, δεκάκις τῷ πήχει ἀναιρεθήσεται· ἂν δὲ μὴ, τῷ αὐτῷ μέτρῳ,
 τουτέστι τῷ αὐτῷ τοῦ ὅλου μέρει, ἀλλὰ τῷ αὐτῷ λόγῳ, λόγου χάριν τῷ
 τρίτῳ ἢ τῷ τετάρτῳ καταμετρούμενον διαιρήται, οὐκ ἐπιλείψει τὸ γενό-
 35 μενον, οὐδὲ διέξεισι τὸ μέγεθος ὁ τέμνων.

Ἐτι· εἰδέναι δεῖ, ὅτι ἐπὶ μὲν τῆς τομῆς τοῦ μεγέθους ἐστὶν αἰεὶ τι
 ἔλαττον, ἐπὶ δὲ τῆς προσθήκης οὐκ ἐστὶ νοεῖν αἰεὶ τι μείζον· οὐ γὰρ
 ἐστὶν ἐπέκεινα τοῦ κόσμου σῶμά τι νοῆσαι μείζον, ὠρισμένου ὄντος καὶ
 πεπερασμένου· δέδεικται γὰρ ὡς ἀδύνατόν ἐστιν ἐνεργεία τι μέγεθος καὶ
 40 σῶμα ἄπειρον εἶναι.

Ἔτι καὶ Πλάτων τῇ αὐτῇ ἐννοίᾳ περὶ τοῦ ἀπείρου δοκῶν ἄγεσθαι, δυνάδα μὲν ἐπετίθετο τὸ ἄπειρον, τὴν ἐπ' ἄπειρον δυνάμει διαίρεσιν δηλοῦντι βουλόμενος, καὶ τὸ μέγα καὶ μικρὸν ὡσαύτως ἄπειρον ἔλεγε, τὴν εἰς τὸ ἕλαττον καὶ τὸ πλεῖον αἰεὶ δύναμιν τοῦ ἀπείρου δηλῶν, καίτοι γε ἀριθμούς τὰς ἀρχὰς ὑποθέμενος, οὐκ ἀπείροις αὐτοῖς πάντως ἐχρήτο· περαίνειν γὰρ ἔλεγε τὸν ἀριθμὸν εἰς τοῦλάχιστον μὲν τῇ μονάδι, εἰς δὲ τὸ πλῆθος τῇ δεκάδι, ὃν τὸν τέλειον ἀριθμὸν κατὰ Πυθαγορείους ἐκάλει.

Ἔτι οἱ μὲν ἀρχαῖοι ἄπειρον ἔλεγον οὐ μηδὲν ἔστιν ἔξω λαβεῖν, κατὰ δὲ Ἀριστοτέλη, οὐπερ ἴσκει ἔστι τι λαβεῖν ἔξω, κατὰ τε διαίρεσιν δηλοῦντι καὶ κατὰ πρόσθεσιν, καὶ τοῦτο ἐναντίον μὲν τοῖς ἀρχαίοις, ἀληθέστερον δὲ καὶ τῇ κοινῇ δόξῃ συνάδει. Καὶ οἱ πολλοὶ γὰρ τοὺς δακτυλίους τοὺς ἀνευ σφενδόνης καὶ κρικοειδεῖς ἀπείρους καλοῦσιν, εἰ καὶ μὴ κυρίως· ἔστι γὰρ ἐπ' αὐτῶν τὸ αὐτὸ πολλάκις ἐκ περιόδου λαμβανόμενον, ὅπερ οὐ προσίκει τῷ ἀληθῶς ἀπείρῳ, οὐπερ οὐκ ἔστι πέρας λαβεῖν, ἄλλου μετ' ἄλλο λαμβανόμενου. Τὸ δὲ οὐ μηδὲν ἔστιν ἔξω ἐπὶ τοῦ τελείου μᾶλλον καὶ ὄλου δεῖ λέγεσθαι, ὡσπερ καὶ ὄλον καλοῦμεν οὐ τῶν μερῶν μηδὲν ἄπεστιν, ἀνθρώπου τυχόν ἢ οἰκίας. Οὕτω καὶ τοῦ παντός οὐδὲν ἔστιν ἔξω· εἰ γὰρ ἔστιν ἔξω τι αὐτοῦ, οὐ πᾶν ἔσται, καὶ σχεδὸν οὕτω ταῦτόν ἐστι τὸ ὄλον καὶ τὸ πᾶν καὶ τὸ τέλειον, λόγῳ διαιρούμενα μόνῳ. Ὅθεν καὶ τοῦ Μελίττου βέλτιον εἰρηκέναι τὸν Παρμενίδην φησίν, τὸ ὄλον πεπερασμένον λέγοντα, ἐκείνου τὸ ἄπειρον καὶ ὄλον ταῦτόν εἶναι λέγοντος, ὡς εἰ ταῦτόν ἔλεγεν εἶναι τὸ ἄπειρον καὶ τὸ πεπερασμένον.

Ὅτι τὸ τοῦ μεγέθους ἄπειρον κατὰ τὴν ὕλην νοεῖται, ἥτις δυνάμει τὸ ὄλον ἔστι καὶ αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ μεγέθους· ὡς γὰρ ἡ πρώτη ὕλη τὸ ἄπειρον ἔχει καὶ τὸ δυνάμει, οὕτω καὶ ἡ τοῦ μεγέθους ὕλη κατὰ τε διαίρεσιν, ὡς εἴρηται, καὶ πρόσθεσιν. Ἔχει δὲ καὶ τὸ ὄλον καὶ τὸ πεπερασμένον ἢ ὕλη οὐ καθ' αὐτό, ἀλλὰ κατὰ τὸ εἶδος εἴτουν τὸ μέγεθος· ὅθεν οὐ περιέχει μᾶλλον, ἀλλὰ περιέχεται ὑπὸ τοῦ εἶδους αὐτοῦ τὸ ἄπειρον ἢ ἄπειρον· διὸ καὶ ἄγνωστόν ἐστιν, ἢ ἄπειρον, ἢ πρώτη καὶ ἀνείδεος ὕλη, καὶ οὕτως ἐν μορίου λόγῳ μᾶλλον τὸ ἄπειρον ἢ ὄλον· μῆριον γὰρ ἢ ὕλη τοῦ ὄλου, ὡς ὁ χαλκὸς τοῦ ἀνδριάντος:

Ἐπὶ τούτοις αἰτιάται τὸν Πλατῶνα περὶ τοῦ μεγάλου καὶ τοῦ μικροῦ, ἐν οἷς ἐτίθει τὸ ἄπειρον, καὶ τὰ περὶ τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τοῦ μεγέθους, ὅπως ἐκαστέρῳ τούτων τὸ πέρας καὶ τὸ ἐπ' ἄπειρον ἐνθεωρεῖται, διεξοδικώτερον θεωρεῖ· ἃ παρίεμεν ὡς σαφέστερα.

Ὅτι τὸ ἄπειρον, ὅπως ἂν θεωροῖτο ἐν μεγέθει καὶ κινήσει καὶ χρόνῳ, οὐχ ὡσαύτως θεωρεῖται καὶ κατὰ ταῦτόν, ἀλλὰ τῇ αὐτῶν τάξει ἀκολουθῶς ἡγουν πρότερον μὲν ἐπὶ μεγέθους, εἶτα ἐπὶ κινήσεως, εἶτα ἐπὶ χρόνου· ὥστε οὐ γένος ἐστίν, οὐδ' ὡς γένος ἐν αὐτοῖς θεωρεῖται. Δῆλον δὲ ἔτι χρόνος μὲν δεῖται κινήσεως, αὕτη δὲ μεγέθους.

f. 167 | Ὅτι ἡ Ἀριστοτελικὴ περὶ τοῦ ἀπείρου θέσις καὶ δόξα, τὸ μὴ εἶναι
δηλονότι αὐτὸ ἐνεργεία, οὐδὲ τοῖς μαθηματικοῖς τι προσίσταται· οὐδὲ γὰρ
αὐτοὶ δέονται τοῦ ἐνεργεία ἀπείρου, ὥστε λόγῳ μὲν καὶ ἐννοίᾳ ὑποτίθε-
σθαι αὐτὸ αὐτοῦς πρὸς τὴν χρείαν, ἐν δὲ τῷ πράγματι πεπερασμένοις
6 καὶ αὐτοῦς χρῆσθαι τοῖς ὑποδείγμασιν

Ὅτι τεσσάρων ὄντων τῶν αἰτίων, ὡς εἴρηται ἐν τῷ περὶ αὐτῶν λόγῳ,
τῇ ὕλῃ μάλιστα προσίκει τὸ ἀπείρον, καὶ οἱ ἀπείρον στοιχεῖον λέγοντες
τῶν ὄντων ὡς ὕλην τοῦτο ἐτίθενται.

Ὅτι ῥάδιον λύειν καὶ τὰ ἐπιχειρήματα τῶν τιθέντων ἐνεργεία τὸ ἀπει-
10 ρον. Τὸ γὰρ δεῖν εἶναι ἀπείρον σῶμα αἰσθητόν, ἵνα μὴ ἐπιλίπη ἢ γένεσις,
οὐδὲν ἀναγκαῖον· ἐνδέχεται γὰρ τὴν θατέρου φθορὰν ἑτέρου γένεσιν εἶναι.

Ἔτι, οὐδ' ἀνάγκη πᾶν τὸ περαῖνον εἰς ὃ τι νῦν περαίνειν καὶ αὐτοῦ
ἀπτεσθαι, ἵνα ἢ ἀπείρον αἰσθητόν σῶμα. Ἔστι γὰρ καὶ περαίνειν ὥστε
μὴ ἀπτεσθαί τις· ἢ γὰρ ἐν ἐπιπέδῳ πεπερασμένη γραμμὴ πεπέρανται
16 μὲν σημείσις, ἀπτεται δὲ οὐδενός, εἰ μὴ γραμμὴ τις ἑτέρα προστεθείη.
Καὶ ὁ δέκα ἀριθμὸς πεπέρανται, καὶ ἡ φωνή, ἀλλ' οὐδενός ἀπτονται· οὐ
γὰρ ἔστι τῷ τυχόντι τοῦ τυχόντος ἀψασθαι· οὐδὲ γὰρ ἡ φωνὴ γραμμῆς
ἀπτεται, καίτοι ἀμφω πεπέρανται.

Ἔτι, καὶ τὸ τῇ νοήσει μὴ ὑπολείπειν οὐδὲν πρὸς τὸ εἶναι ἀπείρον
20 ἐνεργεία σῶμα· φαντασθείη γὰρ ἂν τις πολλά, ἄπειρ οὐκ ἂν καὶ ἐν τῷ
πράγματι εἶεν, οὕτω καὶ νοήσει· εἰ τις καὶ φαντασθείη τι σῶμα πολλαπλά-
σιον ἑαυτοῦ, αὐξων εἰς ἀπείρον, ἀλλ' οὐ διὰ τὸ ἐν τῇ φαντασίᾳ τοιοῦτον
γίνεσθαι καὶ ἔξω τοιοῦτον ἔσται· ὥστε διὰ πάντων ἀληθές ἐστι τὸ δυ-
νάμει μόνον εἶναι τὸ ἀπείρον, καὶ δυνάμει τῇ εἰρημένῃ, οὐκ ἐνεργεία
26 εἰλικρινεῖς: —

Sur le livre IV.

Ἐκ τοῦ δέλτα τῆς φυσικῆς ἀκροάσεως.

Ὅτι ἀναγκαῖος τῷ φυσικῷ ὁ περὶ τοῦ τόπου λόγος. Οἱ πολλοὶ γὰρ
τῶν ἀρχαίων φυσικῶν πάντα τὰ ὄντα ἐν τόπῳ εἶναι καὶ ποῦ ἔφασκον·
30 τὸ γὰρ μὴ, ὄν οὐδαμοῦ. Καὶ κίνησις ἢ κυριωτάτη κατὰ τόπον ἐστίν, ἣν
καλοῦμεν φορὰν. Κυριωτάτη δὲ αὕτη, καὶ κοινοτάτη, ὅτι τὰ τιμιώτερα
τῶν ὄντων, ὡς τὰ οὐράνια σώματα, μηδεμιᾶ ἄλλῃ κινήσει κινούμενα, τῇ
κατὰ τόπον μόνῃ κινουῦνται. Ἀπείρος δὲ ἐστὶν ὁ περὶ τοῦ τόπου λόγος,
ὅτι τε οὐδενὶ τῶν ἀρχαίων προσηπύρηται· οὐδὲ προσηπύρηται· εὐπορίας
f. 167 ὁ δὲ τὰς ἀφορμὰς ἀπορία δίδωσι, καὶ ἐπι οὐ ταυτὸν δοκεῖ τοῖς σκεπτομένοις
πᾶσιν ὁ τόπος. Διὰ μὲν γὰρ τὸ περιέχειν, δοκεῖ πως εἶδος εἶναι· ὁ τόπος
ἑκατέρῳ γὰρ τὸ περιέχειν ἀρμόττει· διὰ δὲ τὸ ἄλλοτε ἄλλων εἶναι δεκτι-
κὸς καὶ τῶν ἐναντίων, δοκεῖ πως ὕλη μᾶλλον εἶναι· τὰ τοιαῦτα γὰρ ὕλης
εἰσὶν ἴδια, ἣτις δυνάμει πάντα ἐστίν.

"Οτι τριῶν ὄντων τῶν ζητουμένων, εὐτάκτως περὶ ἐκάστου, ὡς ἐν τοῖς Ἀναλυτικοῖς, λέγεται· εἴ ἐστι, τί ἐστίν, ὅποιον τί ἐστι, καὶ διατί ἐστίν. Πρῶτον, δείκνυσιν ὅτι ἐστίν ὁ τόπος, καὶ πρῶτον μὲν ἐκ τῆς ἀντιμεταστάσεως τῶν σωμάτων· ὅπου γὰρ νῦν ἐστίν ἀήρ, πρότερον ὕδωρ ἦν, καὶ τὸ αὐτὸ ἄλλων καὶ ἄλλων φαίνεται· δευτικόν, ὡσπερ ἀγγεῖόν τι, ὅπερ ἀνάγκη πάντως ἄλλο τι εἶναι παρὰ τὰ ἐν αὐτῷ· δῆλον γὰρ ὡς ἦν ὁ τόπος καὶ ἡ χώρα εἰς ὃ καὶ ἐξ οὗ μεταβάλλει τὰ γινόμενα. Δεύτερον, ἀπὸ τῆς φορᾶς τῶν φυσικῶν καὶ ἀπλῶν σωμάτων· φέρεται γὰρ ἕκαστον εἰς τὸν αὐτοῦ τόπον ἐλοσχερῶς, ἂν μὴ, κωλύεται, πῦρ μὲν καὶ τὰ κοῦφα ἄνω, γῆ δὲ καὶ εἰ τι βαρὺ κάτω. Ἄνω δὲ καὶ κάτω, τόπου διαφοραί, ὡσπερ καὶ δεξιὰ καὶ ἀριστερά, καὶ ἔμπροσθεν καὶ ὀπίσθεν, οὐ πρὸς ἡμᾶς ὄντα θέσει· ἀλλὰ φύσει οὕτω διωρισμένα ἕκαστα αἰεὶ, ἡμῖν δὲ ἐνίοτε δοκούντα μεταβάλλειν διὰ τὸ ἡμᾶς μεταβάλλεσθαι, ὡσπερ ἐν τῇ οἰκίᾳ οὖσιν ἡμῖν ἄνω ὁ ὄροφος αὐτῆς ἐστίν, ἐπὶ δὲ τῶν κεράμων μετεωριζομένοις κάτω ἐστίν, ἑαυτοῖς δὲ ὡσαύτως τὸ ἔδαφος κάτω ἐστίν, καὶ ὁ ὄροφος ἄνω, καὶ τὸ μὲν ἄνω διώρισταί· αἰεὶ τοῖς κούφοις, τὸ δὲ κάτω τοῖς βάρους ἔχουσιν, ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τοῦ τόπου διαφορῶν. Τρίτον, ἐκ τῶν μαθηματικῶν δείκνυσιν· καίτοι γὰρ διανόητα ὄντα, οὐ φυσικά, ὅμως ἐν τοῖς σχήμασι καὶ τοῖς ὑποδείγμασι· ἐξ ἀνάγκης θέσιν ἔχει καὶ τόπον καὶ τὰς τούτου διαφοράς. Τέταρτον, ὅτι καὶ οἱ τὸ κενὸν ὑποτιθέμενοι παλαιοὶ κακῶς μὲν, ὡς μετὰ ταῦτα ἐλέγξει, ὅμως δὲ καὶ αὐτὸν τόπον εἶναι ἐδόξαζον, τὸ κενὸν λέγοντες εἶναι τόπον χωρὶς σώματος. Ἐπὶ τούτοις καὶ Ἡσίοδον παράγει πρῶτον μὲν εἰπόντα χάος γενέσθαι, ἔπειτ' ἐπ' αὐτῷ γῆν καὶ τὰ λοιπά, χάος τὴν χώραν νοοῦντα ἀπὸ τοῦ χού, ὃ ἐστὶ τὸ χωρῶ. Εἰ δὲ ταῦθ' οὕτως ἔχει, οὐ μόνον ἐν τοῖς οὖσι· ὁ τόπος ἐστίν, ἀλλὰ καὶ δύναμιν ἔχει πρὸς τὰ ἄλλα καὶ οἶον ἀρχή τις καὶ πρῶτον ἐστίν· συνεισάγεται γὰρ, οὐ συνεισάγων τὰ ἄλλα, καὶ συναναιρεῖ, οὐ συναιρεῖται, ἃ δὴ τῶν πρώτων ἐστὶ προδήλως· καὶ εἰ τὰ ἄλλα ἐστίν ἐξ ἀνάγκης, καὶ ποῦ εἰσιν ἐξ ἀνάγκης, καὶ ὁ τόπος ἐξ ἀνάγκης ἐστίν.

"Οτι τὸ τί ἐστίν ὁ τόπος εὐρεῖν ἄπορον οὕτως ἐστίν ὥστε καὶ δοκεῖν μηδὲ εἶναι ὄλως αὐτόν· δόξειε μὲν γὰρ ἂν εἶναι σῶμα, ἐπεὶ τριχῆ ἐστὶ διαστατὸν καὶ αὐτὸς ὡσπερ τὸ σῶμα, μήκει δηλονότι καὶ πλάτει καὶ βάθει, ἀλλὰ τοῦτο ἀδύνατον. Εἰ γὰρ πᾶν σῶμα ἐν τόπῳ ἐστίν, ὃ δὲ τόπος σῶμα ὦν ἐν τόπῳ ἔσται, σῶμα χωρήσει διὰ σώματος, ὃ πᾶσι σοφοῖς ἀπηγόρευται.

Ἐτι δώσεις τῶν περάτων τοῦ σώματος εἶναι τόπον ἡγουν ἐπιφανείας, γραμμῆς καὶ στιγμῆς, ἀλλὰ τίς ἂν εἴη τόπος στιγμῆς, ἀμέρους οὐσης; οὔτε διοίσει στιγμῆς ὁ ταύτης τόπος· ἀμερῆς γὰρ ἔσται καὶ αὐτός· οὐκοῦν καὶ στιγμή. Στιγμῆς δὲ προστιθεμένης στιγμῆ, οὐδὲν πλέον ἐστίν, ὥστε οὐδ' οὕτως εἶναι τόπον οὔτε ὡς σῶμα, οὔτε ὡσπερ σώματος· ἀλλὰ μὴν

οὔτε ὡς στοιχειόν ἐστὶν ὁ τόπος, οὔτε ὡς ἐκ στοιχείων οὐ μόνον αἰσθητῶν, ἀλλ' οὐδὲ νοητῶν· οὔτε ὕλη ἐστίν, οὔτε εἶδος, οὔτε τελικὸν αἷτιον, οὔτε κινητικὸν εἶτουν ποιητικόν. Καὶ ταῦτα πάντα δείκνυσιν ὁ Φιλόσοφος, ἀπτόμεθα δὲ μόνον ἡμεῖς πρὸς ὑπόμνησιν.

6 Ἔτι, εἰ ἔστι τι τῶν ὄντων ὁ τόπος, ἔσται που καὶ αὐτός, ἐπειδὴ τὰ ὄντα ἐν τόπῳ, ὡς ἐρρέθη, καὶ ἔσται τοῦ τόπου τόπος, καὶ τοῦτο ἐπ' ἀπειρον κατὰ τὴν Ζήνωνος ἀπορίαν.

Ἔτι, ἀνάγκη συναύξεσθαι τὸν τόπον τοῖς σώμασιν, ἐπεὶπερ οὐκ ἔστι κενόν.

10 Ἔτι, δόξειεν ἂν εἶδος εἶναι τὸν τόπον· πέρασ γάρ ἐστὶν αὐτός τοῦ ἐμπεριεχομένου σώματος ὡς πρώτως περιέχον αὐτό· τὸ δὲ εἶδος ὀρίζει τὴν ὕλην, ὡς εἴρηται ἐν τοῖς περὶ ἀπείρου λόγοις. Ἀλλὰ μὴν καὶ ὕλη δόξειεν ἂν εἶναι ὁ τόπος διὰ τὸ ἀόριστον, ὅπερ καὶ ἀμφοτέροις προσήκει.

Ἄθεν καὶ Πλάτων ἐν Τιμαίῳ τὴν ὕλην χώραν φησὶν ὡς μεταληπτικὴν
16 τῶν εἰδῶν, ἐνθα καὶ αὐτὸν αἰτιᾶται τὸν Πλάτωνα, ὅτι τὰ μὲν εἶδη, ἃ καὶ ἀριθμοὺς ἐκάλει, ἔλεγε μὴ εἶναι ἐν τόπῳ, τὴν δὲ ὕλην τὴν δεκτικὴν τῶν εἰδῶν χώραν ἐκάλει καὶ τόπον· δόξειε μὲν ἂν οὕτως ἢ ὕλη εἶναι, ἢ εἶδος ὁ τόπος· ἀλλ' οὐδέτερον δυνατόν. Ὁ μὲν γάρ τόπος χωριστός τοῦ
f. 168^v πράγματος· ἐν ᾧ γὰρ νῦν ἀήρ ἐστὶ, πρότερον ἦν ὕδωρ, οὔτε δὲ τὸ εἶδος,
20 οὔτε ἢ ὕλη χωρίζεται τοῦ πράγματος· ὥστε οὔτε μόνιον, οὔτε ἕξις ἐστίν, ἃ μὴ χωριστὰ τοῦ πράγματος· ὁ δὲ τόπος, ὡς εἴρηται, χωριστός, καὶ ἔοικεν ἀγγεῖῳ, ὅπερ οὐδὲν ἐστὶ τοῦ πράγματος. Ἔστι δὲ τὸ ἀγγεῖον τόπος μεταχωρητός, καὶ ἄλλως δὲ ὁ τόπος οὐκ ἐστὶν ὕλη· αὐτός μὲν περιέχει, ὕλη δὲ περιέχεται.

26 Ἔτι, τὸ ὄν, ποῦ ὄν, αὐτό τε εἶναί τι δοκεῖ, καὶ ἕτερον τὸ ἐκτὸς αὐτοῦ, ἐν ᾧ ἐστὶ. Πῶς ἂν οὖν εἴη ὁ τόπος ἢ ὕλη, ἢ τὸ εἶδος, ἅπερ αὐτὸ τὸ ὄν εἰσίν;

Ἔτι, πῶς ἂν φέροιτό τι τῶν σωμάτων εἰς τὸν ἑαυτοῦ τόπον; Καὶ γὰρ τὸν αὐτοῦ τόπον ἔχον ἐστὶν ὕλην ἔχον καὶ εἶδος, εἰ ὁ τόπος ταῦτα
30 ἐστίν. Καὶ ἄλλοις ἐπιχειρήμασι τὸ μὴ εἶναι τὸν τόπον ὕλην, ἢ εἶδος δείξας, διορίζεται προσχωρῶς ἄλλο ἐν ἄλλῳ λέγεται ὡς συμβαλλόμενον πρὸς τὴν τοῦ τί ἐστὶν ὁ τόπος εὑρεσιν.

Ἄτι τὸ ἐν ἄλλῳ εἶναι ὀκταχῶς· πρῶτον, ὡς ὁ δάκτυλος ἐν τῇ χειρὶ καὶ ἢ ἡ χεὶρ ἐν τῷ σώματι, ὡς μέρος δηλονότι ἐν ὅλῳ, ἢ ἐν μέρει μόνιον·
35 δεύτερον, ὡς τὸ ὄλον ἐν τοῖς μέρεσιν· οὐδὲ γὰρ ἐστὶν ἄλλο τὸ ὄλον ἢ αὐτὰ τὰ μέρη· τρίτον, ὡς τὸ εἶδος ἐν γένει· ὁ γὰρ ἄνθρωπος ἐν τῷ ζῳῳ· τέταρτον, τὸ ἀνάπαλιν ὡς τὸ γένος ἐν τοῖς εἶδεσιν· ὄλον γὰρ ἐστὶ τρόπον τινὰ καὶ αὐτὸ ἐν τοῖς μέρεσι, διαφέρει δέ, ὅτι τὸ μὲν γένος ἐν τῇ δρω

τοῦ εἶδους μέρος ἐστίν, ὡς ἐν τῷ λόγῳ τοῦ ἀνθρώπου μέρος τὸ ζῶον, ἢ δὲ χεὶρ οὐδένα τρόπον ὅλον ἐστίν, οὐδὲ λαμβάνεται τὸ ὅλον σῶμα ἐν τῷ τῆς χειρὸς ὄρω ὡς μέρος· πέμπτον, ὡς τὸ εἶδος ἐν ὕλῃ, ἢ ὑγεία δηλονότι ἐν τοῖς θερμοῖς καὶ ψυχροῖς· ἕκτον, ὡς ἐν τῷ πρώτῳ ποιοῦντι καὶ ἄρχοντι ἦγουν ἐν τῷ ἡγεμόνι τὰ τῶν ὑπηκόων πράγματα· ἑβδόμον, ὡς ἐν τέλει, ὡς ἐν τῷ πλουτεῖν καὶ ὑγιαίνειν καὶ ἐμπορίαι καὶ τὰ φάρμακα· ὀγδοόν, ὡς ἐν ἀγγείῳ ἢ ὅλως ἐν τόπῳ, ὡς καὶ κυριώτατον τοῦ ἐν ἄλλῳ εἶναι τρόπος ἐστίν.

Ὅτι τὸ ἐν ἑαυτῷ εἶναι τι ἢ καθ' αὐτὸ νοεῖται ἦγουν δι' ἑαυτὸ, ἢ κατ' ἄλλο· καθ' αὐτὸ μὲν οὖν εἶναι τι ἐν ἑαυτῷ πάντως δηλονότι καὶ δι' ἑαυτὸ ἀδύνατον· κατ' ἄλλο δὲ ἐνδέχεται εἶναι, ὡς περ φαμέν ἄνθρωπον εἶναι λευκόν, ὅτι ἢ ἐπιφάνεια αὐτοῦ λευκή, πέρασ οὔσα τοῦ σώματος, καίτοι γε οὐχ ὁ ἄνθρωπος δι' ὅλου λευκός ἐστίν· καὶ ἢ γραμματικὴ καὶ ὅλως ἢ ἐπιστήμη λέγεται εἶναι ἐν ἀνθρώπῳ, καὶ ἐν ψυχῇ ἐν τῷ λογισμῷ οὔσα πρώτως· οὕτω δὲ καὶ ὁ ἀμφορεὺς οἶνος | λέγοιτ' ἂν εἶναι ἐν ἑαυτῷ οὐ καθ' αὐτὸ· καὶ πρώτως, ἀλλὰ δι' ἄλλο, τουτέστι διὰ τὸ μέρος, διότι δηλονότι ὁ οἶνός ἐστιν ἐν ἀμφορεί. Ἀλλ' οὐδὲ κατὰ συμβεβηκὸς λέγοιτ' ἂν τι ἐν ἑαυτῷ εἶναι· οὐοῖν γὰρ ἀντικειμένων τῷ πρώτως καὶ καθ' αὐτὸ, τοῦ τε κατ' ἄλλο καὶ τοῦ κατὰ συμβεβηκὸς, ὡς περ οὐ δύναται τι ἐν ἑαυτῷ εἶναι πρώτως, οὕτως οὐδὲ κατὰ συμβεβηκὸς, εἰ μὴ μόνον κατ' ἄλλο ὅν εἴρηται τρόπον, τουτέστι τῷ τοῦ μέρους λόγῳ. Τοῦτο δὲ διώριστα οὕτως πρὸς λύσιν τῆς προειρημένης ἀπορίας τοῦ Ζήνωνος, ἣτις ἐνεπόδιζε καὶ αὐτὴ πρὸς τὴν περὶ τοῦ τόπου μέλλουσαν δι' ἀρθρωσίν καὶ τὸν διορισμόν· εἰ γὰρ καὶ μὴ εἴη ὁ τόπος ἐν ἄλλῳ ὡς ἐν τόπῳ κατὰ τε Ζηνῶνα καὶ αὐτὴν ἀλήθειαν διὰ τὰ ἐντεῦθεν ἐπόμενα, ἀλλὰ ἔσται ὡς μέρος, ὡς πέρασ σώματος δηλονότι καὶ ἐπιφάνεια.

Ὅτι πρὸς τὸν περὶ τοῦ τόπου διορισμόν ἀκριβῆ προλαμβάνειν δεῖ τινα ὡς περ ἀξιώματα ἐκ τῶν καθ' αὐτὸ θεωρουμένων τῷ τόπῳ. Ὅθεν καὶ τίθησιν ἐν μὲν, ὅτι ὁ τόπος ἐστὶ τὸ πρῶτον περιέχον ἐκεῖνο οὗ τόπος ἐστίν· δεῦτερον, ὅτι ὁ τόπος οὐδέν ἐστι τοῦ πράγματος τοῦ ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ, οὔτε ὕλη οὔτε εἶδος, οὔτε τις ἕξις, οὔτε μέρος· τρίτον, ὅτι ὁ πρῶτος τόπος οὔτε μείζων, οὔτε ἐλάττων ἐστὶ τοῦ ἐν αὐτῷ· τέταρτον, ὅτι ἀδύνατον ἀπολείπεσθαι τὸν ἐκάστου τόπον ποτέ, μὴ ἔχοντα ὅτι οὖν ἐν ἑαυτῷ· συνεισάγεται γὰρ τὸ κενόν οὕτω· οὔτε οὖν ἀπολείπεται ὁ ἐκάστου τόπος καὶ χωριστός ἐστίν· πέμπτον, ὅτι πᾶς τόπος ἢ τὸ ἄνω ἔχει, ἢ τὸ κάτω, πάντως δὲ καὶ τὰς λοιπὰς δύο ἐναντιώσεις τῶν διαστάσεων, τὸ ἔμπροσθεν δηλονότι, ἢ ὀπισθεν, καὶ τὸ δεξιόν, ἢ τὸ ἀριστερόν· ἕκτον, ὅτι πάντα τὰ σώματα ἀπλᾶ τε καὶ σύνθετα φέρονται φύσει καὶ μένουσιν ἐν τοῖς οἰκείοις τόποις· τοῦτο δὲ καὶ ἐκ τῶν προειρημένων γέγονε δῆλον, γυν δὲ πρὸς τὴν εἰρημένην χρεῖαν συνήπται· δεῖ γὰρ τὴν

σκέψιν οὕτω ποιείσθαι περί τοῦ τόπου, ὡσαύτως δὲ καὶ περί παντός
 ἄλλου ὀριζομένου, ὥστε τῷ ὀρισμῷ αὐτοῦ τά τε ἀπορούμενα περί αὐτοῦ
 λύεσθαι εὐθύς, καὶ τὰ δοκοῦντα ὑπάρχειν αὐτῷ ὅγλα εἶναι ὑπάρχοντα,
 καὶ πᾶν αἴτιον τῆς περί αὐτὸ δυσχερείας διαφαίνεσθαι καθαρῶς καὶ
 λύεσθαι.

f. 169^v Ὅτι οὐκ ἂν ἐξυπαίτετο τόπος, εἰ μὴ κίνησις ἢ ἢ κατὰ τόπον· συν-
 εισάγεται δὲ αὐτῇ πως καὶ αὐξήσις καὶ φθίσις· δοκεῖ γάρ πως καὶ ταῦτα
 μεταβάλλειν ἐκ τόπου εἰς τόπον, ἐξ ἐλάττωνος εἰς μείζονα, καὶ ἐκ μεί-
 ζονος εἰς ἐλάττω.

10 Ὅτι τὸ κινούμενον ἐνεργεῖα πᾶν ἢ καθ' αὐτό, ἢ κατὰ συμβεβηκός·
 τὸ δὲ κατὰ συμβεβηκός, τὸ μὲν ἐνδέχεται καὶ καθ' αὐτὸ κινεῖσθαι, ὡς τὰ
 μέρια τοῦ ὄλου καὶ ὁ ἐν τῷ πλοίῳ ἦλος· συγκινεῖσθαι μὲν γάρ τῷ ὄλῳ
 κατὰ συμβεβηκός ἢ μέρια καὶ περιεχόμενα· κινεῖντο δ' ἂν ποτε καὶ
 καθ' αὐτὰ ἀπολυθέντα. Ἀλλὰ καὶ τὸ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν ἐν σώματι,
 15 καὶ ἡ ἐπιστήμη ἐν τῇ ψυχῇ, κινεῖσθαι κατὰ συμβεβηκός μόνον, τῶν ἐν
 οἷς εἰσι κινουμένων· κινεῖσθαι δὲ τοπικῶς καὶ καθ' αὐτὰ οὐκ ἐνδέχεται.

Ὅτι ἀπλῶς τόπος ἂν νοεῖτο, ἐκ γε τῶν προειρημένων, ἐν ᾧ ἄλλα
 ἀλλήλων ἄπτεται τὰ πέρατα τοῦ τε περιέχοντος καὶ τοῦ περιεχομένου
 σώματος. Οὕτω δὲ οὐδὲ τοῦτο ἀκριβῆς ἐστὶ τόπου ὀρισμός, οὔτε σαφές·
 20 ὅθεν πρὸς μείζω ἀκρίβειαν καὶ σαφίγειαν ἐπάγει, ὅτι ὁ τόπος ἐν τῶν
 τεσσάρων τούτων ἐξ ἀνάγκης εἶναι δοκεῖ· ἢ εἶδος, ἢ ὕλη, ἢ διάστημα
 μεταξὺ τῶν ἐσχάτων, τοῦ τε περιέχοντος καὶ περιεχομένου σώματος, ἢ
 εἰ μὴ, δυνατὸν εἶναι· τι μεταξὺ τούτων, ἀλλ' αὐτὰ τὰ ἐσχάτα τῶν σωμάτων
 ἢ μεγεθῶν αὐτόθεν ἄπτεται· τοῦ περιέχοντος αὐτά, αὐτὸ ἂν εἴη, τὸ περιέχον
 25 πέρας ὁ τόπος. Καὶ πρῶτον δείκνυσιν, ὅτι οὐκ ἐστὶ τὸ εἶδος ὁ τόπος,
 ὡς καὶ πρότερον δέδεικται· εἶτα, ὅτι οὐδὲ διάστημα τὸ μεταξὺ εἰς ἀδύ-
 νατον ἀπαγωγαίς· εἶτα, ὅτι οὐδὲ ὕλη. Ὅτε τοίνυν οὐδὲν τῶν τριῶν ἐστὶ,
 λείπεται εἶναι τὸ τέταρτον τῶν εἰρημένων καὶ τελευταῖον, τὸ πέρας ὀρ-
 νότι· τοῦ περιέχοντος. Διὸ καὶ ἔδοξέ τισιν ὁ τόπος διάστημα κενὸν εἶναι
 30 τῶν ἐμπιπτόντων σωμάτων χωρητικόν· ἐδόκει γάρ αὐτοῖς καὶ ὁ ἀῆρ
 ἀσώματος εἶναι, καὶ διὰ τοῦτο κενὸν εἶναι τὸν τόπον καὶ τὸ διάστημα
 ἐνόμιζον, καὶ ἀέρας ἐν αὐτῷ ὄντος, ὡς μὴ φαινομένου τούτου προδήλως.
 Εἶτα προστίθουσιν, ὅτι εἰ τὸ ἀγγεῖον τόπος ἐστὶ μεταφορικώς, τὸν τόπον
 εἶναι· δεῖ ὡσπερ ἀγγεῖον ἀμετακίνητον, καὶ διὰ τοῦτο ὅταν ἐν κινουμένῳ
 35 κινήται· τι καὶ μεταβάλλῃ, ἢ καὶ μένῃ, ὡσπερ τὸ ἐν τῷ ποταμῷ πλοῖον,
 ὡς ἀγγεῖον χρῆται· μάλλον ἢ τόπῳ τῷ περιέχοντι· διὰ τοῦτο καὶ ὁ πᾶς
 μάλλον ποταμὸς ἦτο· ἢ ἐπιφάνεια, τῆς γῆς ἢ περιέχουσα τὸ τοῦ ποταμοῦ

f. 170 ὕδωρ κληθεῖη ἂν ὁ τόπος | αὐτοῦ τοῦ ποταμοῦ ὕδατος.

Τελευτῶν ὀρίζεται ἀκριβέστερον τόπον εἶναι τὸ τοῦ περιέχοντος πέρας
 40 ἀκίνητον πρῶτον, καὶ διὰ τοῦτο τὸ μέσον τοῦ οὐρανοῦ εἶπουν τοῦ κόσμου

ἢ γῆ· καὶ τὸ ἔσχατον αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς ἦτοι ἡ κοίλη ἐπιφάνεια τῆς σελή-
 ναίας σφαιρᾶς δοκοῦσιν εἶναι· μάλιστα καὶ κυρίως τὸ μὲν ἄνω, τὸ δὲ κάτω ὡς
 ἀκίνητα πάντως πέρατα ὄντα, ἐν οἷς περιέχεται τὰ κινητὰ περιεχόμενα σώ-
 ματα· ἀκίνητος μὲν γὰρ τόπος ἢ γῆ προσήκως· ἀκίνητον δὲ τὸ οὐράνιον
 σῶμα ὡς ὅλον· ἀμετάβητον γάρ, ὅτι ἡ κυκλικὴ αὐτοῦ περιφορὰ ἐν τοῖς μο-
 ρίοις αὐτοῦ θεωρεῖται, ὧν ἕστιν ἡ μεταβάσις· τὸ δ' ὅλον ἐν ταύτῳ μένει.
 Ὅθεν δὴ καὶ δοκεῖ ἐπίπεδον εἶναι· τι μήκους καὶ πλάτους μόνην ἔχον
 διάστημα, οὐ μῆν καὶ βάθος, καὶ οἷον ἀγγεῖον ὁ τόπος καὶ περιέχον
 καὶ ἅμα εἶναι τῷ πρᾶγματι· ἅμα γὰρ τὰ πέρατα τοῦ περιέχοντος καὶ
 περιεχομένου, ὥστε οὐ μὲν ἔστι· τι ἐκτός, τοῦτο ἐν τόπῳ ἐστὶ καὶ κινεῖται
 καὶ μένει· οὐ δὲ μὴ ἔστιν ἐκτός, οὐδὲν τούτων ἀρμόττει αὐτῷ. Τοιοῦτον
 ὁ οὐρανὸς εἴτουν ὁ συμπικρὸς κόσμος· δειχθήσεται γὰρ ὅτι οὐδὲν ἐστὶν ἐξω
 αὐτοῦ. Οὐλοῦν ἐν τόπῳ οὔτε ἐστὶν, οὔτε κινεῖται, οὔτε μεταβάλλει. Τὰ
 μέρη εἰσὶν αὐτοῦ ἐν ἀλλήλοις καὶ κινουῦνται, τουτέστιν αἱ ὑπὸ τῆν τῶν
 ἀπλανῶν ἀστέρων ἑπτὰ λοιπαὶ σφαῖραι τῶν πλανημένων καὶ τὰ ὑπ' αὐτάς,
 τὰ ἐν γενέσει καὶ ψθορᾷ δηλονότι, ἃ κατ' εὐθείαν ἄνω καὶ κάτω κινεῖται,
 ὑπὸ μανώσε· ὄντα καὶ πυκνώσει. Ὅθεν ἐν τοῖς τοῦ οὐρανοῦ ἦτοι τοῦ
 κόσμου μορίοις ὁ τόπος ἐστὶν ὧν ἕτερον ἐτέρου ἔχεται, καὶ ταῦτα εἰσὶ
 καὶ περιέχονται. Τὸ δὲ πᾶν οὐκ ἐστὶ πᾶν· οὐ γὰρ ἐστὶ τι ἐκτός
 αὐτοῦ· εἰ γὰρ ἦν ἐκτός τι, οὐδ' ἂν ἦν πᾶν αὐτό. 10

Ὅτι οὐκ ἐστὶν ὁ οὐρανὸς τόπος, ἀλλὰ τὰ ἔσχατα αὐτοῦ ἦτοι ἡ κοίλη
 ἐπιφάνεια, ἃ καὶ ἀκίνητα νοεῖται ὡς πέρατα, εἰ καὶ περιφέρονται, ὅπερ
 οὐκ ἐστὶ κυρίως κίνησις. Ἔστι τοίνυν ἢ μὲν γῆ ἐν τῷ ὕδατι, τὸ δὲ ἐν
 τῷ ἀέρι, ὁ δὲ ἐν τῷ αἰθέρι, ὁ δὲ ἐν τῷ οὐρανῷ, ὁ δ' οὐρανὸς ἐν οὐδενί·
 ἔσχατον γάρ, καὶ οὐδενὸς ἄπτεται· περιέχοντος ἐξωθεν. 25

Ὅτι κατ' ἐνέργειαν μὲν εἰσὶν ἐν τόπῳ τὰ ὅλα, κατὰ δύναμιν δὲ τὰ
 μόρια τοῦ ὅλου, οὐρανὸς δὲ οὔτε κατ' ἐνέργειαν ἐν τόπῳ· οὐ γὰρ περιέχε-
 ται ὑπὸ του, οὔτε δυνάμει· οὐ γὰρ ἐστὶ τινὸς μόριον ὅλου, πλὴν, ὡς
 εἴρηται, κατὰ συμβεβηκὸς διὰ τὸ τὰ μέρη αὐτοῦ ἐν τόπῳ εἶναι.

Ὅτι οὕτως ὠρισμένου τοῦ τόπου, καλῶς λύονται καὶ τὰ ἠπορημένα f. 170 v
 περὶ αὐτοῦ. Οὔτε γὰρ ἀνάγκη συναυξάνεσθαι, τῶν ἐν αὐτῷ σωμάτων
 αὐξανόμενων, ἢ ἐλαττοῦσθαι, μειουμένων· μανώσει γὰρ καὶ πυκνώσει τῶν
 σωμάτων ἀντιμεθισταμένων ἀλλήλοις καὶ ἀντιλαμβανόντων τῶν μὲν τὸ
 πλεόν, τῶν δὲ τὸ ἔλαττον, γίνεται ἢ τῶν τόπων μεταβολῆ εἴτουν τῶν
 περάτων εἰς τὸ πλεόν τε καὶ τὸ ἔλαττον. Οὔτε στιγμῆς ἐστὶ τόπος, εἴγε
 μηδὲ τῶν μορίων ἐστὶ τόπος καθ' αὐτά. Οὔτε κινδυνεύσει δύο σώματα
 ἅμα εἶναι· οὐ γὰρ σῶμα τόπος, ἀλλὰ πέρατα σώματος ἐδείχθη εἶναι.
 Ἄλλ' οὐδὲ διάστημα τὸ μεταξύ ἐστὶν ὁ τόπος· τὸ γὰρ σῶμα ἐν τόπῳ
 γίνεται ἐφαπτόμενον αὐτίκα αὐτοῦ τοῦ πέρατος τοῦ περιέχοντος σώματος.
 Λύεται δὲ καὶ ἡ τοῦ Ζήνωνος ἀπορία· οὐ γὰρ ἐστὶν ὁ τόπος ποῦ ὡς ἐν 40

τόπω, ἀλλ' ἔστιν ἐν τινι ὡς πέρασ αὐτοῦ. Ἐτι δῆλον γίνεται καὶ πῶς
 φέρεται τῶν σωμάτων ἕκαστον εἰς τὸν οἰκεῖον τῆ φύσει τόπον καὶ μένει
 ἐν αὐτῷ κατὰ φύσιν, ὅτι διὰ τὸ συγγενές· οἷον τὸ ὕδωρ ἐν τῷ ἀέρι διὰ
 τὸ κοινὸν τῆς ὑγρότητος, καὶ ὁ ἀήρ ἐν αἰθέρι διὰ τὸ κοινὸν τῆς θερμό-
 6 τητος. Διὸ καὶ δρῶσιν εἰς ἀλλήλα καὶ πάσχουσιν ὑπ' ἀλλήλων. Διὸ καὶ
 τὸ ὕδωρ μόνιον τρόπον τινὰ τοῦ ἀέρος· ὕλη γάρ πῶς ἐστὶ τοῦ ἀέρος ὡς
 πρὸς εἶδος αὐτὸν μεταβαλλομένη· ἢ δὲ ὕλη μόνιον τοῦ συνθέτου. Ὅτι
 δὲ καὶ τὸ ἀνάπαλιν οὐκ ἔστιν· οὐδὲ γάρ παχυνόμενος ὁ ἀήρ καὶ ὕδωρ
 γινόμενος ὕλη λοιπὸν ἐστὶ τοῦ ὕδατος ὡς εἶδους· καὶ μόνιον τοῦ συνθέτου
 10 ἐν τοῖς περὶ γενέσεως εἰρήσεται καὶ φθορᾶς. Ἔοικε δὲ οὕτως ἔχειν, ὅτι
 ἢ μὲν τοῦ παχυτέρου καὶ ὑλικωτέρου μεταβολῇ, εἰς τὸ λεπτότερον γένεσις
 δοκεῖ εἶναι, καὶ διὰ τοῦτο ὡς ὕλη μὲν ἐστὶ τὸ μεταβάλλον, ὡς εἶδος δὲ
 τὸ εἰς ὃ μεταβάλλει· ἢ δὲ τοῦ λεπτοτέρου μεταβολῇ, εἰς τὸ παχυμερές
 φθορὰ τις εἶναι δοκεῖ· τὸ δὲ φθαρέν πῶς δύναται εἶναι μόνιον· ὅθεν καὶ
 16 ἀρετὴν ὕδατος φαμέν τὴν κουφότητα καὶ ἐτοιμότητα πρὸς τὴν τοῦ ἀέρος
 μετάληψιν ὡς εἶδους τινὸς καὶ οἷον οὐσίωσιν, κακίαν δὲ ἀέρος τὴν παχύ-
 τητα καὶ ὡσπερ ὁδὸν εἰς φθοράν. Εἰκότως οὖν καὶ τὸ μὲν ὕδωρ ἐπὶ τὸ
 τοῦ ἀέρος ἵεται πέρασ, ὁ δὲ ἀήρ οὐκ ἐπὶ τὸ τοῦ ὕδατος, ἀλλ' ἐπὶ τὸ τοῦ
 πυρὸς ὡς μόνιον καὶ ὡς ὕλη ἐπὶ τὸ εἶδος· ἐκεῖ τε οὖν φέρεται καὶ μένει,
 f. 171 καὶ εἰσὶν | ὑπ' αὐτοῦ παθητά, καὶ γίνεται ἅπερ ἐκεῖνα· καὶ ἐπαφῇ μὲν
 ἐστὶ κατὰ τὸ τοῦ τόπου ἴδιον αὐτῶν ἐν ἐκείνοισι, ἦτοι ὕδατος ἐν ἀέρι,
 καὶ ἀέρος ἐν αἰθέρι. Ὅταν δὲ ἐνεργεῖα γένηται ἅπερ ἐκεῖνα, σύμφυσις
 ἐστὶ καὶ ὡς ἐν γίνεται τε καὶ θεωρεῖται:

Μετὰ τοῦτο εἰπὼν ὅπως ὁ περὶ τοῦ κενοῦ λόγος εἰκότως ἀκολουθεῖ
 25 τῷ περὶ τοῦ τόπου καὶ δευτέρως ἐστὶν εὐλόγως, καὶ ὅπως δεῖ ζητεῖν καὶ
 περὶ αὐτοῦ τὰ τέσσαρα ζητήματα, ὡς καὶ περὶ τόπου καὶ περὶ πάντων
 τῶν ζητούμενων, καὶ ὅτι δεῖ περὶ αὐτοῦ τὰ ἀντιφατικῶς δοξαζόμενα
 πρῶτον ἐκτίθεσθαι, τῶν μὲν δοξαζόντων αὐτὸ εἶναι, τῶν δὲ μὴ, εἶναι,
 καὶ τὰ κοινῶς προειλημμένα πάσι περὶ αὐτοῦ καὶ οὕτω τὸ ἀληθές ἀκρι-
 30 βοῦν, πρῶτον μὲν τὸν Ἀναξαγόραν τίθησι τὸ κενὸν ἀναιροῦντα καὶ τοὺς
 περὶ ἐκεῖνον, οἱ δεσμοῦντες ἀσχοῦς πληρεῖς πάντως ἀέρος, ἔτυπτον αὐτοὺς
 δεῖκνύντες τὸ σωματικὸν καὶ ἀντιτυπῆς τοῦ ἀέρος· τὸ αὐτὸ δὲ καὶ ταῖς
 κλειψύδραις ἐδείκνυσον, ἐν αἷς οὐκ ἔστιν ἐξίέναι· τὸ ὕδωρ δὲ τῶν ἐστενω-
 μένων ὀπῶν, εἰ μὴ τις εἰσοδὸν ἐν αὐταῖς τοῦ ἀερίου οἰκονομήσειε σώ-
 35 ματος. Τούτοις δὲ οὐ τὸ κενὸν ἀναίρεται, ἀλλ' ὁ ἀήρ σῶμα εἶναι δείκ-
 νυται. Βέλτιον δὲ ἐπιχειροῦσιν ὅσον εἰς τὴν αὐτῶν πρόθεσιν οἱ τὸ κενὸν
 εἶναι κατασκευάζοντες. Φασὶ γάρ· εἰ μὴ εἴη κενόν, οὐδὲ κίνησις ἐστὶ
 ἢ κατὰ τόπον· διὰ κενοῦ γάρ δεῖ ταύτην εἶναι, εἴπερ τὸ πλήρες ἀδύνατον
 δέξασθαι τι. Εἰ δὲ διὰ πλήρους ἐστὶ ἢ κίνησις, τέσσαρα ἅμα σώματα
 40 ἔσται· οὐδὲν δὲ κωλύει καὶ πλείω εἶναι ὡσαύτως ἅμα καὶ ἴσα ὁμοίως

καὶ ἄνισα. Διὰ τοῦτο καὶ Μέλισσος, μὴ δεχόμενος τὸ κενόν, ἀνῆρει καὶ τὴν τοῦ ὄντος κίνησιν, ἀκίνητον αὐτὴν λέγων, ἵνα μὴ διὰ κενοῦ νοῆται ἡ κίνησις. Ἐπειτα ἐκ τῶν συμπιλουμένων καὶ συνιόντων δεικνύουσι· οἱ γὰρ αὐτοὶ πίθοι τὸν αὐτὸν οἶνον δέχοντα· ἀσκοῖς ἐμβληθέντα μετὰ τῶν ἀσκῶν αὐτῶν, ὅπερ οὐκ ἂν ἐγένετο, φασί, μὴ συμπιλουμένου καὶ συνιζάνοντος τοῦ ἐν τοῖς οἴνοις κενοῦ. Ἔτι καὶ τέφρας πλήρες ἀγγεῖον δέχεται, φασί, καὶ ὕδωρ, ὅσον καὶ χωρὶς τῆς τέφρας ἐδέχεται. Ἔτι καὶ τὴν αὐξίτησιν τῶν σωμάτων διὰ κενοῦ φασί γίνεσθαι· δι' αὐτοῦ γὰρ χωρεῖν τὴν τροφήν τὴν τὸ σῶμα αὐξοῦσαν· οὐ γὰρ ἐγχωρεῖν διὰ σώματος, ὡς οἱ Πυθαγόρειοι δὲ ἐξώθεν ἔλεγον | ἐπεισιένα: τῷ οὐρανῷ τὸ κενόν ἐκ f. 171 τῷ ἀπείρου πνεύματος, ὡς ἂν τῇ ἀναπνοῇ τοῦ κενοῦ οἱ διορισμοὶ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ γίνοντο, καὶ τοὺς ἀριθμοὺς δὲ τῷ κενῷ διορίζεσθαι ἔλεγον, οἶον τὰ τρία τῶν δύο καὶ τὰ τέτταρα τῶν τριῶν. Καὶ πρὶν ἀναρεῖν τὰς τοιαύτας ἐπιχειρήσεις, ἐκτίθεται τὰς περὶ τοῦ κενοῦ δόξας τῶν ἀρχαίων καὶ οὐς ἐδίδον ἄλλους ἄλλοι διορισμοὺς αὐτοῦ, οὐς καὶ ἐλέγχει. Οἱ μὲν γὰρ ἔφασκον εἶναι ἐν ᾧ μηδὲν ἐστὶ βαρὺ, ἢ κοῦφον, εἰ καὶ μὴ τῇ λέξει προσετίθουσι τὸ βαρὺ καὶ τὸ κοῦφον· ἦν γὰρ ἀνάγκη νοεῖν· ἐστὶ δ' ἔστω κατ' αὐτοὺς κενόν ἢ τε στιγμὴ καὶ ἢ γραμμὴ καὶ ὁ ἀριθμὸς καὶ τὰ τοιαῦτα, οἷς οὐ μέτεστιν ὄλως τοῦ βαρέος καὶ κούφου. Ἄλλοι ἔλεγον αὐτὸ διάστημα ἐστερημένον σώματος ἀφ' ἧν ἔχοντος. Ἄλλοι ἔλεγον κενόν εἶναι ἐν ᾧ μηδὲν ὄλως ἐστίν, μήτε οὐσία μηθ' ὅτιοῦν. Τούτους οὖν ἐλέγξας, οἰκείως ἀνατρέπει τὰς πρώτας ἐπιχειρήσεις. Τί γὰρ κωλύει, φησί, καὶ μὴ ὄντος κενοῦ, τὴν κατὰ τόπον εἶναι κίνησιν τῇ τῶν σωμάτων ἀντιμεταστάσει τοὺς ἀλλήλων τόπους ἀντιλαμβάνοντων· ἐρῶμεν γὰρ κὰν ταῖς δίναις τῶν στρόμβων καὶ τῶν τροχῶν τὰ μέρη αὐτῶν ἀντιλαμβάνοντα τοὺς ἀλλήλων τόπους ἐν τῇ δινήσει, καὶ κινουνταί τοπικῶς συνεχῆ ὄντα, οὐ διὰ κενοῦ τινος. Καὶ ἐν ἀγγεῖῳ πλήρει σώματος ὑγροῦ κινεῖται ἐντὸς τὸ ὑγρὸν αὐτὸ σῶμα, τῶν αὐτοῦ μορίων ἀντιλαμβάνοντων τοὺς ἀλλήλων τόπους, οὐ χωρούντων διὰ κενοῦ. Ἄλλ' οὐδ' ἀνάγκη κενόν εἶναι διὰ τὴν πύκνωσιν καὶ συνίτησιν τῶν πιλουμένων σωμάτων· ἐστὶ γὰρ πιλοῦσθαι καὶ εἰς ὀλιγότιτα πληροῦσθαι καὶ συνιζάνειν, ἐκπυρηνιζομένων οἶον εἰπεῖν καὶ ἐκχωρούντων τῶν ἐν αὐτοῖς λεπτομερεστέρων, τῶν δὲ παχυτέρων ἐναπολειπομένων, ὡς ἐκ τοῦ ὕδατος τῶν ἀερωδεστέρων, ὡσπερ οἱ πυρῆνες τῶν ἐλαιῶν ἐξίστανται θλιβομένων:

Ἡ δ' ἐκ τῆς τῶν σωμάτων αὐξίσεως τῇ προσθήκῃ τῆς τροφῆς ἐπιχειρήσεις αὐτῶν εἶναι μὲν κενόν οὐδεμίαν ἀνάγκην ἐπάγει, ἀπορίαν δὲ μεγάλην κινεῖ καὶ ἀξιοζήτητον, ἣν ἀπορίαν ἐπεξεργάζεται μὲν ἐνταῦθα, λύει δὲ ἐν τοῖς Περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς, ὅπου καὶ τὴν περὶ τῆς τέφρας ἀπορίαν καὶ λύσιν συνάπτει. Ἐἴτα, τὸ κενόν διττὸν ὑποτιθεμένων ἐκείνων, τὸ μὲν κεχωρισμένον καὶ ἀπειρον, τὸ δὲ | τοῖς σώμασιν ἐγκα- f. 172